

ZAMONAVIY MAKTAB O‘QITUVCHISINING SHAXSIY VA KASBIY SIFATLARI

Urazbayev Ismatulla Ummatovich

Guliston davlat universiteti “Tuproqshunoslik” kafedrası professori, b.f.d.

Abilova Dinora Anvarovna

Tuproqshunoslik kafedrası 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: Maqola mualliflari zamonaviy pedagogning shaxsiy va kasbiy sifatlarini ularning o‘quv jarayoni davomida rivojlanishi nuqtayi nazaridan muhokama qiladilar. Bundan tashqari, mualliflar o‘qituvchilik kasbiga tegishli bilim, ko‘nikma va malakalarga qo‘yilgan zamonaviy talablar sharhini taqdim etadilar.

Kalit so‘zlar: O‘qituvchi, pedagog, psixolog, mutaxassislik, ta‘lim, shaxs, odob, axloq, tarbiya, sifat.

PERSONAL AND PROFESSIONAL TRAITS OF A MODERN SCHOOL TEACHER

Urazbaev Ismatulla Ummatovich

Associate Professor of “The Soil Sciences” Department, Gulistan State University

Abilova Dinora Anvarovna

4 th Year Student of “Soil Sciences” Department, Gulistan State University

Abstract: The article's authors discuss the traits of a modern pedagogue from the perspective of their professional and personal traits development through the period of being involved in teaching practice. In addition, the authors present a review of modern requirements set for knowledge, skills, and aptitudes relevant to the teaching profession.

Keywords: teacher, pedagogue, psychologist, profession, education, individual, upbringing, morale.

ЛИЧНОСТНЫЕ И ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ КАЧЕСТВА СОВРЕМЕННОГО ШКОЛЬНОГО УЧИТЕЛЯ

Уразбаев Исматулла Умматович

д.б.н., профессор кафедры “Почвоведение”
Гулистанского государственного университета

Абилова Динора Анваровна

студентка 4 курса кафедры “Почвоведение”
Гулистанского государственного университета

Аннотация: Авторы статьи обсуждают черты современного педагога с точки зрения развития их профессиональных и личностных качеств в период участия в педагогической практике. Кроме того, авторы представляют обзор современных требований, предъявляемых к знаниям, навыкам и склонностям, имеющим отношение к профессии учителя.

Ключевые слова: учитель, педагог, психолог, профессия, образование, личность, воспитание, мораль.

O‘qituvchi, pedagog kim? Degan savolga javob topamiz avvalo. Pedagog yunonchadan tarjima qilinganda “bola yetaklovchi” degan manoni anglatadi.

O‘qituvchi, pedagog, o‘rta va oliy ta‘lim tizimi xodimi bo‘lib, o‘quvchi va talabalarni o‘qitish bilan shug‘ullanadi. O‘qituvchilik- bu kata san’atdir. Bu san’atga pedagog osongina erisha olmaydi. Shuning uchun o‘qituvchilik kasbiga sog‘lom avlod uchun chinakam murabbiy bo‘lishga havasi, ishtiyoqi zo‘r zamon talablarini tez va chuqur tushunadigan, o‘zining ilmiy, ijtimoiy-siyosiy saviyasini, pedagogik mahoratini izchillik bilan oshirib boruvchi, mustaqillik g‘oyasi va mafkurasi bilan puxta qurollantirilgan, haqiqiy vatanparvar va mehnatsevar kishigina erisha oladi.

O‘qituvchi - pedagogik, psixologik va mutaxassislik yo‘nalishlari bo‘yicha maxsus malumot, kasbiy tayyorgarlik, yuksak axloqiy fazilatlariga ega, ta‘lim muassasalarida faoliyat ko‘rsatuvchi shaxs.

Buyuk ajdodimiz g‘azal mulkingning sultoni Alisher Navoiy o‘qituvchi mehnatining mashaqqatli ekanini takidlab o‘tadi; “uning ishi odam qo‘lidan kelmas, odam emas balki dev ham qila olmas. Bir kuchli kishi bir yosh bolani saqlashga ojizlik qiladi. U esa bir to‘da bolaga ilm va adab o‘rgatadi, ko‘rkim bung anima yetsin. Shunisi ham borki, u to‘dada faxm-farosati ozlar bo‘ladi, unday kishiga yuzlarcha mashaqqat kelsa, qanday bo‘ladi. Har qanday bo‘lsa ham, yosh bolalarda uning haqqi ko‘pdir. Agar shogird podshoxlikka erishsa ham, unga (muallimga) qulliq qilsa arziydi”.

O'qituvchining ko'pqirrali va murakkab faoliyati zamirida yosh avlodlarni odobli, axloqli, qilib tarbiyalash ularni bilimlar bilan qurollantirish kabi muhim vazifalar yotadi. Bular amalda esa o'qituvchining xilma xil faoliyatiga bog'liq; bolalarni o'qitish, maktabdan va sinfdan tashqari, tarbiyaviy ishlarni tashkil eta bilish va o'tkazish, ota-onalar o'rtasida pedagogik targ'ibot olib boorish va hakoza. Bularning hammasi o'qituvchidan chuqur bilimga ega bo'lishini, o'z sohasini, bolalarni sevishni talab etadi.

O'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan kasbiy talablar. O'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan muhim talablardan biri shuki, u o'zi o'qiyotgan predmetlarni chuqur bilishi, uning metodikasini o'zlashtirib olgan bo'lishi zarur. Predmetni va uning nazariyasini chuqur bilishi, uni qiziqarli qilib o'quvchilarga yetkaza olishi, bolaning shu predmetga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ham o'qituvchining obro'yini oshiradi.

O'qituvchi kasbiga xos bo'lgan muhim talablardan biri-bolalarni sevish, ularning hayoti bilan qiziqish, har bir shaxsni xurmat qilishdan iboratdir. Bolani sevgan, butun kuch va bilimni bolalarning kelajagi, ularni Batanga sodiq fuqaro qilib tarbiyalashga safarbar qila oladigan insongina haqiqiy inson bo'la oladi.

O'qituvchilik kasbi juda kata ruhiy va jismoniy kuch talab qiladi. Shuning uchun o'qituvchining salomatligiga ham malum talanlar qo'yiladi. O'qituvchining ovoz paylarichalari yaxshi rivojlangan, ko'rish qobiliyati yaxshi bo'lishi, uzoq vaqt tikka tura olishi, ko'p yurishi va epchil harakat qila olishi kerak.

O'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan umumiy talablar bilan bir qatorda, boshlang'ich sinf o'qituvchisining o'ziga xosligi ham ayrim muayyan talablarni keltirib chiqaradi. Shu jumladan boshlang'ich sinf o'qituvchisi anatomiya, fiziologiya, maktab gigyenasini fanlardan xabardor bo'lmog'i, o'quvchilar faoliyatini shu fanlar tavsiyasi asosida tashkil etishi lozim.

O'qituvchining kasbiy shakllanish jarayoni. O'qituvchining kasbiy shakllanishi kollejda ta'lim olish jarayonidan boshlanadi. Kollejning o'quv reja va fanlar bo'yicha darslarda bo'lajak o'qituvchilarga shu kasbning sir-u asrorlarini o'rgatish, nazariy bilimlar berish va ko'niklar hosil qilish nazarda tutiladi.

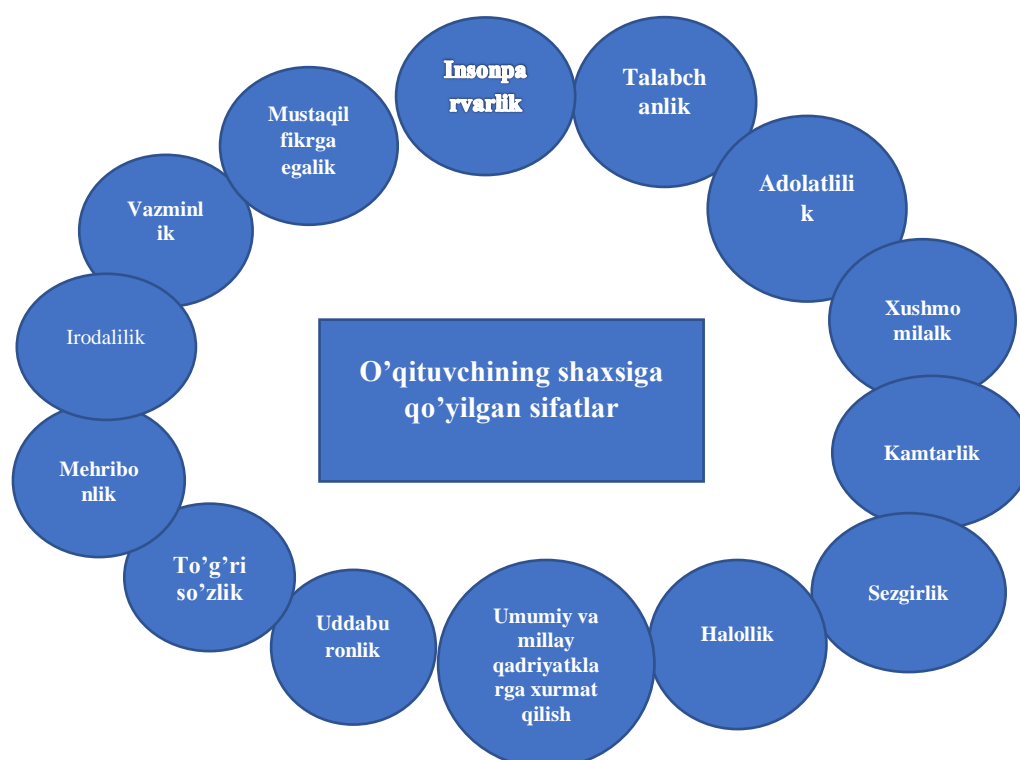
Ta'lim jarayonida fanlar bo'yicha amalga oshiriladigan seminar, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari nazariy bilimlarni mustahkamlashgagina emas, balki ularni amaliy ish jarayonida qo'llashga ham imkon beradi. Bunday mashg'ulotlar tanlangan kasb to'g'ri ekanligiga ishonch xissini uyg'otadi. O'qituvchilik kasbiga kirish va pedagogik mahoratni egallash jarayoni umi maktab o'qituvchilari jamoasiga kiritib, unda o'z o'rnini topib keta olishiga bog'liq. Jamoaning yordamidan yuz o'girmaslik, qiyinchiliklarga duch kelganda ruhan tushkunlikka tushmay, o'z xatolarini ko'ra bilish va uni yo'qotish uchun harakat qilish uning o'qituvchi bo'lib shakllanishidan.

O'qituvchining kasbiy zarur fazilatlari—bu chidamlilik va o'zini tuta bilishdir. Mutaxassis har doim hatto eng kutilmagan vaziyatlarda ham ta'lim jarayonida yetakchi mavqeyini saqlab qolishga majbur. O'quvchilar tarbiyachining har qanday buzilishlarini, chalkashliklarini, nochorligini xis qilmasliklari va ko'rmasliklari kerak. A.S.Makarenkonong takidlashicha tormozsiz o'qituvchi buzilgan boshqarib bo'lmaydigan mashinadir. Siz buni doim yodda tutishingiz o'z hatti harakatlaringizni nazorat qilishingiz, bolalarga nisbatan xafa bo'lmaslik, mayda-chuyda narsalardan asabiylashmaslik kerak.

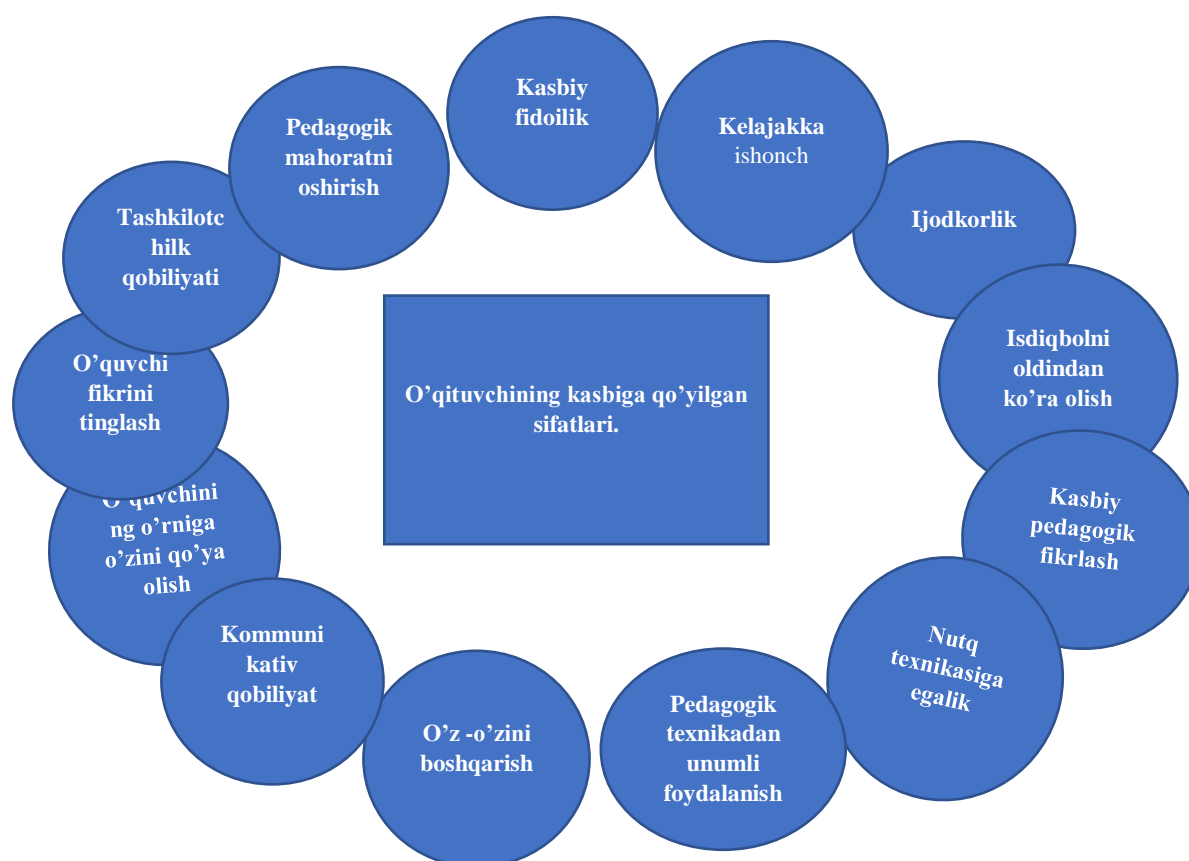
O'qituvchi harakteridagi ruhiy sezgirlik o'ziga xos barometr bo'lib, u o'quvchilarning holatini, ularning kayfiyatini his qilish, eng ko'p muhtoj bo'lganlarga o'z vaqtida yordam berish imkonini beradi. O'qituvchining tabiiy holati bu o'quvchilarning buguni va kelajagi uchun kasbiy g'amxorlik va shaxsiy javobgarlikdir.

O'qituvchi talabchan bo'lishi kerak. Bu uning muvaffaqiyatli ishlashining eng muhim shaklidir. O'qituvchi o'ziga yuqori talablar qo'yadi. Chunki odam o'zida yo'q narsani boshqalardan talab qila olmaydi. Pedagogik talabchanlik rivojlanayotgan shaxsning imkoniyatlarini hisobga olgan holda oqilona bo'lishi kerak.

Hazil tuyg'usi o'qituvchiga pedagogik jarayon davomida keskinlikni bartaraf etishga yordam beradi. Quvnoq o'qituvchi g'amgin o'qituvchidan yaxshiroq dar beradi. Uning arsenalida hazil, tabassum, bularning barchasi ijobiy hissiy fan yaratishga imkon beradi, maktab o'qituvchilarini o'zlariga va vaziyatga xos kulgili tomondan qarashga majbur qiladi.

O'qituvchining psixologik-pedagogik tayyorgarligiga qo'yiladigan talablar: nazariy tabiiy-ilmiy asoslari va vositalarini bilish. Bolalar rivojlanishining psixologik qonuniyatlarini har xil yoshda shaxsning individual-psixologik xususiyatlarini bilishi kerak. Ko'nikma va malaka hosil qilish sohasida: pedagogik vaziyatni tahlil qilish; pedagogik tasirlarni rejalashtirish va natijalarni mo'ljallay olish, ijtimoiy-pedagogik xodisalarning amaldagi holatini, ularning paydo bo'lishi, o'quvchilarning tarbiyalanganlik bilim darajasini aniqlash ta'lim va tarbiya jarayonida o'quvchilarda uchrashi mumkin bo'lgan qiyinchiliklar va xatolarni ko'ra bilish o'quvchilarning sinfdagi va sinfdan tashqari faoliyatiga rahbarlik qilish sohasidagi ishlarni rejalashtirish; o'quv tarbiya jarayonini rejalashtirish va amalga oshirish sohasida;

Bundan tashqari ta'lim tarbiya maqsadiga mo'fiq o'quv materialini tanlash, uni analiz va sintez qila olish ko'nikmasi ilmiy materiallarni qayta ishlab, o'quv materialiga aylantira olish ko'nikmas; kabi fazilat bo'lishi kerak.

Xulosa o'rnida shuni aytishim mumkunki, zamonaviy maktab o'qituvchisi umuman qanday talim dargohida dars berishidan qat'iy nazar o'qituvchi juda matonatli inson bo'lishi kerak. Chunki bu kasb egasi juda ko'p oliyjanob xususiyatlarni o'zida mujassamlashtiradi. O'quvchilar bilan ishlash sabr-toqat talab qiladi. Bu kasb har qanday davrlarda ham eng ulug' va sharaflil kasb sanalgan. Haqiqiy kasbini sevadigan,

o'quvchilar bilan ishlashni yaxshi ko'radigan, mustahkam irodali, chuqur saviyali va o'tkir bilim egasigina bunday sharaflı kasb egasi bo'la oladi.

Zamonaviy maktab o'qıtuvchisi hozirgi kunda chet tillarini ham bilishi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Chunki yangi adabiyotlar fan yutuqlari ko'pincha chet tilida nashr qilinmoqda. O'qıtuvchi chet tilidagi o'zining faniga oid bo'lgan yangi malumotlarda o'quvchilarni ham boxabar qilishi kerak. Yana har kuni kunning eng muhim va o'z faniga oid bo'lgan yurtimizdagi va dunyodagi yangiliklarni ham o'quvchilarga yetkazib turishi zarur. Shundagina o'quvchilarning bu fanga bo'lgan qiziqishlari ortadi va kelajakda fanning rivojiga o'z xissalarini qo'shadilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi 1-jild. Toshkent. 2000-yil.
2. Pedagogika nazariyasi va tarixi. R.Mavlonova, N.Vohidova. N.Raxmonqulova Toshkent 2010-yil.
3. Pedagogika nazariyasi. X.Ibragimov. SH.Abdullayeva Toshkent 2008-yil.
4. <https://fayllar.org>.